

Zarząd Województwa Podlaskiego

**PILOTAŻOWY PROGRAM
ODBUDOWY POPULACJI ZWIERZINY DROBNEJ
W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM NA 2018 ROK**



Białystok 2018

I. Wstęp

Województwo podlaskie jest obszarem o wysokiej różnorodności biologicznej. Występuje tu urozmaicenie siedlisk przyrodniczych, zaś całe środowisko przyrodnicze charakteryzuje się dynamizmem zachodzących w nim zmian. Część z nich wynika z naturalnych procesów, jednak na zachodzące zmiany wpływ ma też człowiek - którego działalność przyczyniła się do rozregulowania poszczególnych elementów przyrody.

Nadmierne eksploatowanie przez ludzi powszechnie dostępnych dóbr przyrody naturalnej doprowadziło do stanu, w którym konieczne jest wprowadzenie pewnych regulacji w tym zakresie. Uregulowania wymaga m.in. populacja zwierząt łownych w kontekście sukcesywnie rozprzestrzeniającej i zwiększającej się liczebności gatunków zwierzyny grubej oraz odmiennie do ww. tj. zmniejszającego się występowania i liczebności populacji zwierzyny drobnej. Głównymi przyczynami tego spadku są przede wszystkim: redukcja naturalna tych gatunków przez drapieżniki. Konsekwencją takiego stanu są zakłócenia równowagi w środowisku, prowadzące do problemów natury przyrodniczej.

Istotnym czynnikiem dla zachowania równowagi w przyrodzie i jej bioróżnorodności jest odbudowa istnienia gatunków zwierzyny drobnej na terenach, gdzie zostały one znacząco zredukowane lub wyeliminowane. Na terenie województwa podlaskiego planowane jest przeprowadzenie w poszczególnych obwodach łowieckich wsiedleń osobników gatunków zagrożonych eliminacją ze środowiska (tj. zajęcy i kuropatw), pochodzących z hodowli zamkniętych. Przeprowadzone z Zarządami Okręgowymi Polskiego Związku Łowieckiego w Białymstoku, Suwałkach i Łomży konsultacje w temacie liczebności populacji zwierzyny drobnej w obwodach łowieckich wykazały drastyczne zmniejszenie liczebności zajęcy i kuropatw (patrz wykresy). Środki finansowe pochodzące z gospodarki łowieckiej nie są w stanie pokryć kosztów wynikających z przywrócenia do środowiska ww. dwóch gatunków zagrożonych wyginięciem. Priorytetowymi założeniami programu jest doprowadzenie do zmniejszenia zagęszczenia drapieżników oraz odbudowa populacji zajęcy i kuropatw poprzez przywrócenie tych gatunków do środowiska naturalnego. Przedsięwzięcie zostanie zrealizowane w ramach programu odbudowy populacji zwierzyny drobnej na terenie województwa podlaskiego (zajęcy i kuropatw) i redukcji drapieżników (lisów).

Sformułowania zamieszczone w niniejszym programie opierają się na danych ze sprawozdawczości łowieckiej Zarządów Okręgowych Polskiego Związku Łowieckiego z województwa podlaskiego.

II. Podstawy prawne programu

„Strategia rozwoju województwa podlaskiego do roku 2020” stanowiąca załącznik do uchwały nr 150/2157/2013 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 19 marca 2013 r., wśród planowanych działań strategicznych wymienia m. in. „Cel Operacyjny 3.4. Ochrona środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami”.

Cele określone w tym działaniu wskazują m. in. na zachowanie i zwiększanie bioróżnorodności, przeciwdziałanie degradacji najcenniejszych zasobów i walorów środowiska przyrodniczego województwa podlaskiego. Ponadto zwraca się uwagę na powszechną edukację ekologiczną, która przyczynia się do podnoszenia świadomości ekologicznej, co zwiększa skuteczność podejmowanych działań w zakresie ochrony środowiska. Zgodnie ze Strategią ochrona bioróżnorodności i zachowanie środowiska naturalnego, to kierunki działań zmierzające do ochrony i rewaloryzacji środowiska przyrodniczego dla zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju województwa podlaskiego.

Podstawy współpracy między jednostkami Polskiego Związku Łowieckiego a samorządem województwa, w zakresie realizacji niniejszego programu są określone w art. 34 ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (Dz. U. z 2017 r. poz. 1295 ze zm.):

„Art. 34. Do zadań Polskiego Związku Łowieckiego należy:

- 1) prowadzenie gospodarki łowieckiej,*
- 2) troska o rozwój łowiectwa i współdziałanie z administracją rządową i samorządową, jednostkami organizacyjnymi Państwowego Gospodarstwa Leśnego Lasy Państwowe i parkami narodowymi oraz organizacjami społecznymi w ochronie środowiska przyrodniczego, w zachowaniu i rozwoju populacji zwierząt łownych i innych zwierząt dziko żyjących, [...]”.*

III. Charakterystyka obszaru objętego programem

Województwo podlaskie położone jest w północno – wschodniej części Polski, na obszarze Niziny Podlaskiej, Pojezierza Suwalskiego oraz Niziny Mazowieckiej. Zajmuje obszar ok. 20 187 km² i jest szóstym województwem pod względem wielkości w Polsce¹. Na jego terenie znajdują się rozległe kompleksy leśne takie jak Puszcza Białowieska, Puszcza

¹ https://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_podlaskie

Knyszyńska i Puszcza Augustowska. Kompleks leśny Puszczy Białowieskiej, jako jedyny w Europie zachował swój pierwotny stan, charakteryzujący się unikatowym bogactwem występującej miejscowo fauny i flory. Walory przyrodnicze panujące w województwie są czynnikiem wyróżniającym je na tle kraju. Ponad połowa powierzchni województwa może pochwalić się przyrodą niewiele zmienioną przez człowieka, co ma potwierdzenie w stopniu lesistości województwa, który wynosi – 29,2 %, użytków zielonych – 19,8 %, terenów bagiennych – 3,0 %, wód – 3,0 %². Szata roślinna regionu podlaskiego jest niezwykle bogata i urozmaicona, co przekłada się na bogactwo świata zwierząt. Spotkać tu można min. łosie, wilki, rysie i żubry żyjące w Puszczy Białowieskiej i Knyszyńskiej.

Województwo podlaskie jest regionem mającym charakter typowo rolniczy. Uprawia się tu głównie zboża, kukurydzę i rzepak. Rolnictwo niemal w całości związane jest z sektorem prywatnym. Pomimo trudnych warunków przyrodniczo – klimatycznych i glebowych gałąź rolnictwa jest dominującym działem gospodarki województwa podlaskiego. Rolnictwo przystosowało kierunki produkcji do istniejących walorów środowiska przyrodniczego, stąd też województwo podlaskie posiada największy odsetek użytków zielonych spośród wszystkich województw w kraju.

Na terenie województwa podlaskiego znajduje się 319 obwodów łowieckich, 243 polnych oraz 78 leśnych. Gospodarkę łowiecką prowadzi się w poszczególnych obwodach, w oparciu o roczne plany łowieckie zatwierdzane przez nadleśnictwa po zaopiniowaniu przez wójtów, burmistrzów i uzgodnieniu z właściwym miejscowo Zarządem Okręgowym PZŁ. Sporządzane są one na okres roku gospodarczego, który w łowiectwie obejmuje termin od 1 kwietnia do 31 marca roku następnego.

IV. Charakterystyka gatunków objętych programem

Populacje zwierzyny drobnej na terenie województwa podlaskiego w przeszłości odznaczały się wysoką liczebnością, przez co stanowiły podstawowe składniki biocenoz polnych i polno – leśnych. Różnego rodzaju czynniki w tym m.in. wysoki poziom populacji lisa spowodowały znaczny spadek liczebności zwierzyny drobnej, co doprowadziło do sytuacji, w której na terenie województwa od 10 lat nie prowadzi się pozyskania zajęcy i kuropatw. W związku z powyższym, należy uznać ten stan za niebezpieczny

² Urząd Statystyczny w Białymstoku, Rocznik Statystyczny Województwa Podlaskiego 2015

i zmuszający do podejmowania działań, mających na celu zahamowanie procesu zanikania zwierzyny drobnej na terenie województwa.

Przyczyną spadku pogłowia zwierzyny drobnej jest przede wszystkim zmiana sposobu użytkowania gruntów rolniczych, choroby oraz drapieżniki. Racjonalne gospodarowanie populacjami zwierząt łownych, szczególnie zwierzyną drobną nie może pomijać konieczności ograniczania liczebności drapieżników oraz szkodników łowieckich. Regulacja liczebności drapieżników, stwarza możliwość bezpośredniego oddziaływania ze strony człowieka, na warunki bytowania zwierzyny. Wysoki stan populacyjny drapieżników w województwie podlaskim wymaga podjęcia działań mających na celu zmniejszenie zagęszczenia występowania ich w obwodach objętych programem.

VI. Główne cele i działania programu

Głównym celem niniejszego programu jest zahamowanie drastycznego spadku liczebności populacji rodzimych gatunków zwierzyny drobnej (zajac, kuropatwa) i sukcesywna odbudowa stanu liczebnego tych populacji.

Celem szczegółowym programu jest przede wszystkim:

- odbudowa stanu populacji gatunków zwierzyny drobnej: zajaca i kuropatwy poprzez wsiedlanie na wybranych obszarach województwa osobników pochodzących z hodowli,
- redukcja liczebności drapieżników,
- rozwój bazy hodowlanej zwierzyny drobnej,
- edukacja ekologiczna.

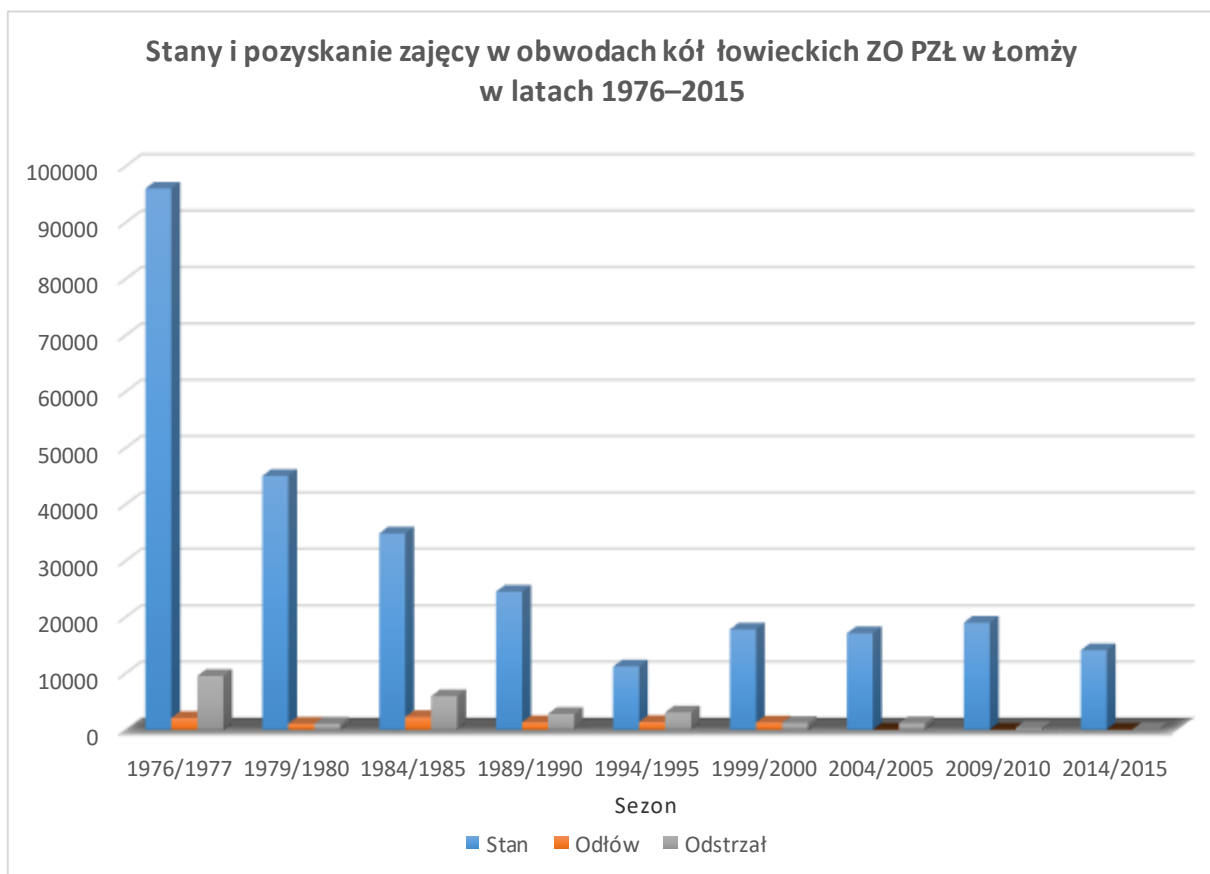
Zakłada się, że program będzie realizowany z możliwością jego przedłużenia, w zależności od osiągniętych efektów ekologicznych, zmierzających do odtworzenia na terenie województwa stabilnych, samoreprodukujących się i dobrze funkcjonujących populacji poszczególnych gatunków zwierzyny drobnej objętych programem.

VII. Zakres programu

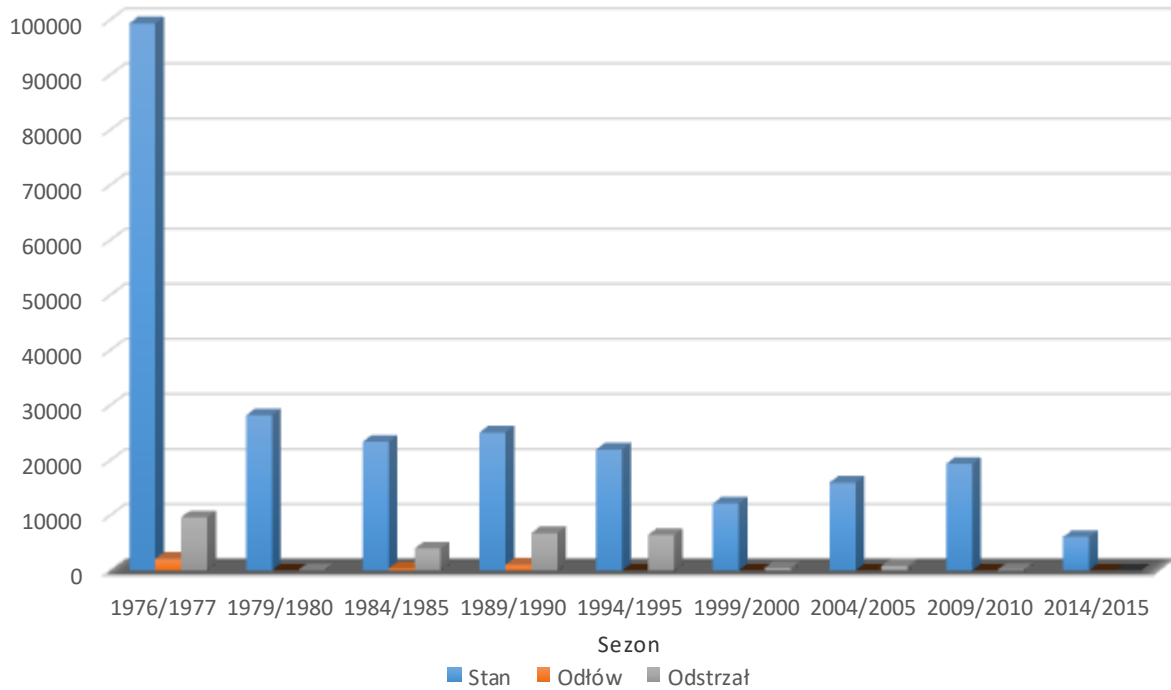
W ramach programu na terenie województwa podlaskiego realizowane będą działania mające na celu poprawy stanu zagospodarowania obwodów łowieckich w kierunku wymagań zwierzyny drobnej. Zostaną wprowadzone działania, które poprawią środowiska bytowania poszczególnych gatunków objętych programem, poprzez budowę urządzeń do dokarmiania

zwierzyny. W zakresie restytucji gatunków objętych programem na terenie województwa podlaskiego wsiedlone zostaną dwa gatunki zwierzyny drobnej, pochodzące z hodowli zamkniętych.

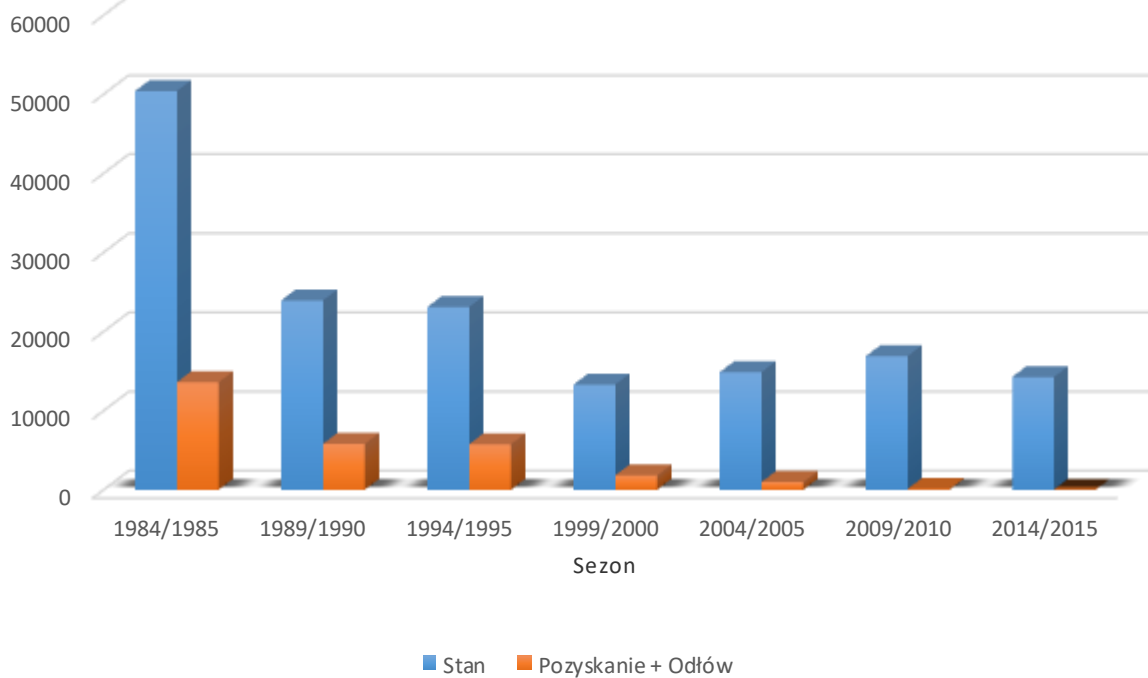
Zwierzyna drobna tj.: zajęc i kuropatwa w przeszłości występowała bardzo licznie na terenie całego województwa. Od połowy lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia według danych poszczególnych ZO PZŁ z województwa podlaskiego zwierzyna drobna podlegała ciągłemu spadkowi ilościowemu. Drastyczny spadek populacji zwierzyny drobnej przedstawiają poniższe wykresy z danymi pozyskanymi z poszczególnych Zarządów Okręgowych PZŁ w województwie podlaskim.



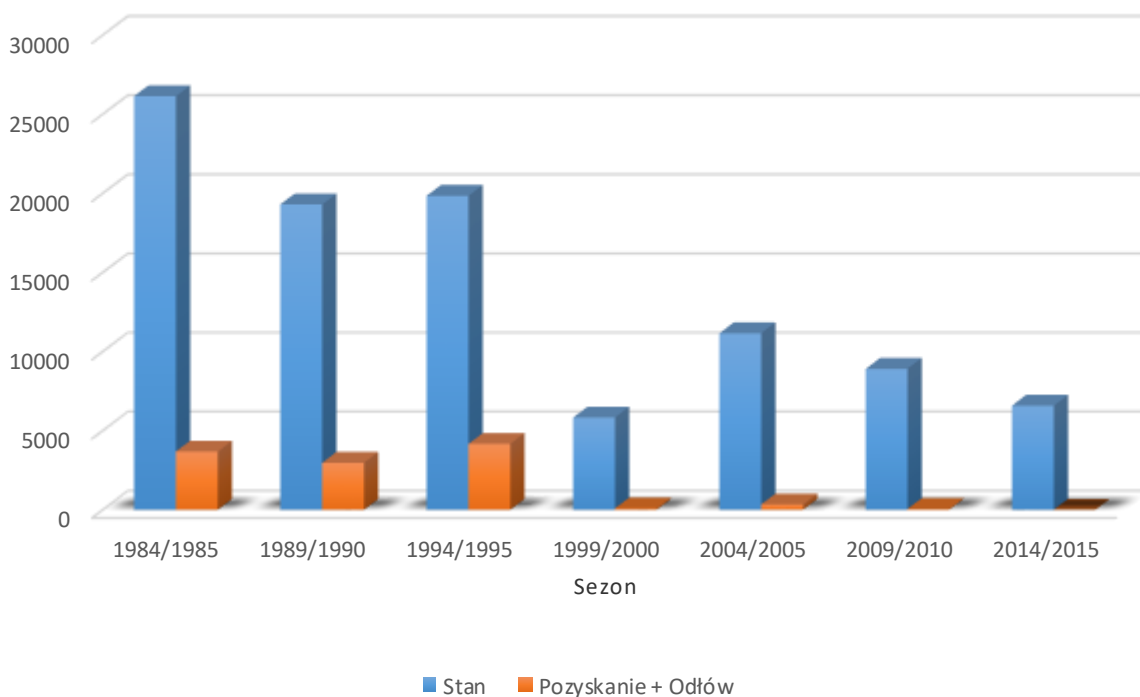
Stany i pozyskanie kuropatw w obwodach kół łowieckich ZO PZŁ w Łomży w latach 1976–2015



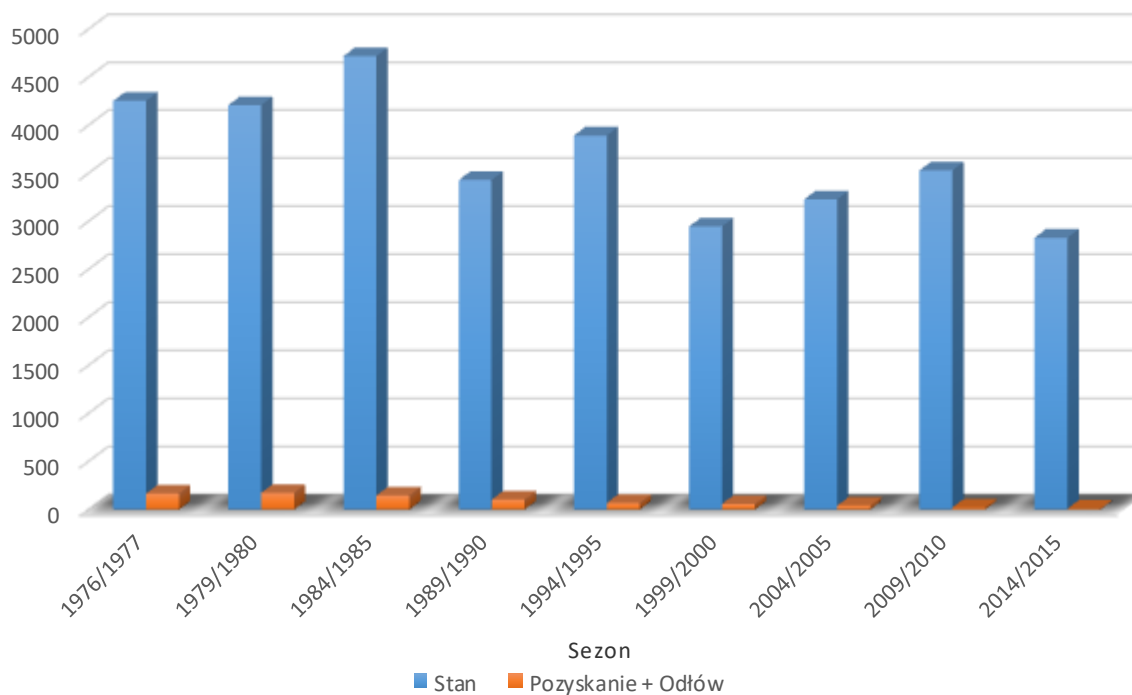
Stany i pozyskanie zajęcy w obwodach kół łowieckich ZO PZŁ w Białymstoku w latach 1984–2015

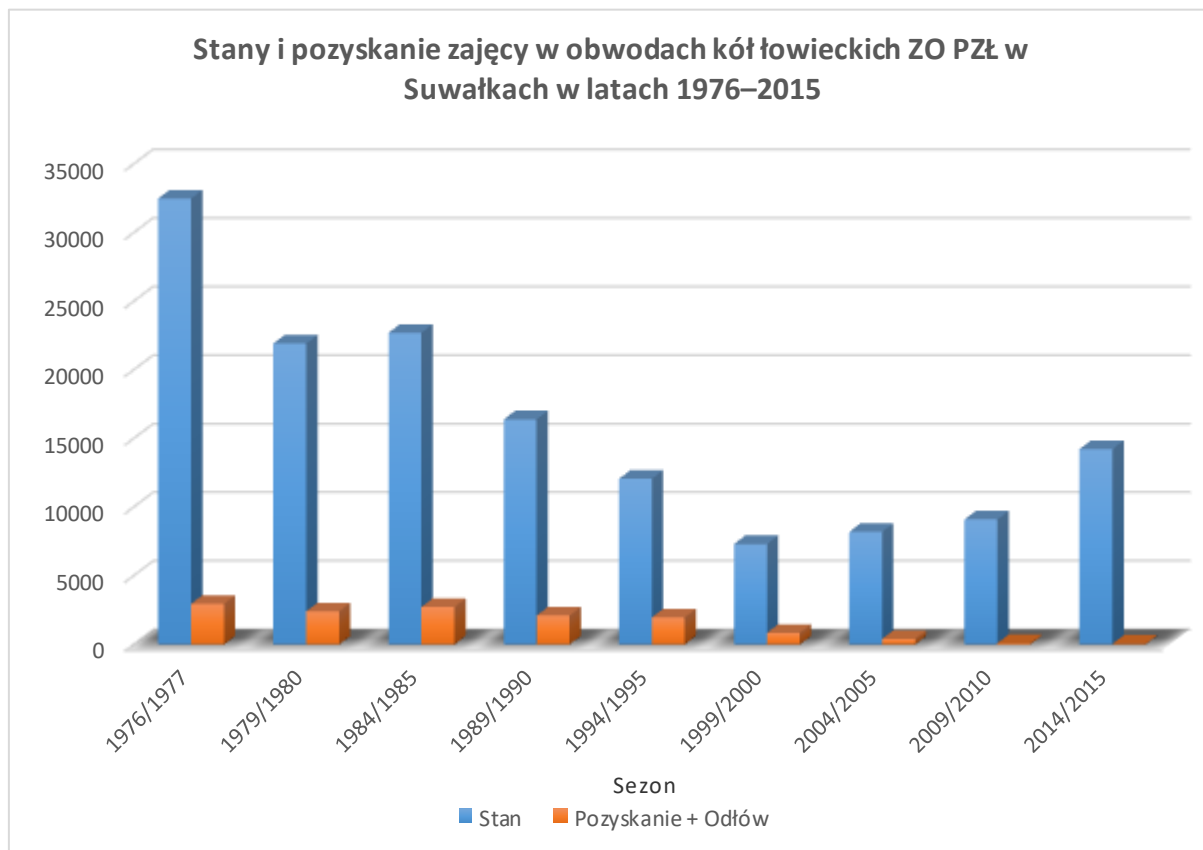


Stany i pozyskanie kuropatw w obwodach kół łowieckich ZO PZŁ w Białymstoku w latach 1984–2015



Stany i pozyskanie kuropatw w obwodach kół łowieckich ZO PZŁ w Suwałkach w latach 1976–2015





Do działań wspomagających osiągnięcie zakładanych celów programu należeć będzie w dużej mierze redukcja drapieżników na terenie obwodów objętych programem, jak i sąsiadujących obwodów łowieckich.

Poważne straty wśród młodych zajęcy i w lęgach ptaków powodują w dużej mierze lisy, następnie kruki, wrony, sroki, a także wałęsające się psy i koty. Mając na uwadze względy prawne ograniczać można jedynie populacje lisa - drapieżnika znajdującego się na liście zwierząt łownych. Brak naturalnego wroga oraz prowadzone szczepienia przeciwko wściekliznie lisów, w znaczącym stopniu ogranicza ich naturalną śmiertelność.

Mając na uwadze liczebność drapieżników w ostatnich latach w ramach realizowanego programu zakłada się wzmożenie działań, mających na celu ograniczenie liczebności drapieżników do poziomu niezagrażającego ciągłości występowania innych gatunków zwierzyny drobnej. Na terenie województwa podlaskiego aktualne zagęszczenie lisów, kształtuje się od 4 nawet do 9 sztuk na 1000 ha terenu. Zatem zakładana w programie redukcja tego gatunku jest ze wszech miar nie tylko wskazana, ale wręcz konieczna.

Rozwój bazy hodowlanej dla zwierzyny drobnej

Rozwój bazy hodowlanej (woliery, zagrody adaptacyjne, posypy) dla gatunków zwierzyny drobnej objętych programem jest obecnie zadaniem realizowanym i finansowanym przez organy Polskiego Związku Łowieckiego tj. koła łowieckie.

Edukacja przyrodniczo – łowiecka

Edukacja przyrodniczo – łowiecka, szczególnie na terenach wiejskich może być wsparta w sposób merytoryczny przez koła łowieckie dzierzawiące obwody łowieckie na terenie województwa podlaskiego oraz Regionalną Dyрекcję Lasów Państwowych w Białymstoku poprzez aktywną współpracę ze szkołami i lokalnymi społecznościami. Działania edukacyjne w tym zakresie mogą być realizowane w formie spotkań z mieszkańcami wsi i poświęcone przede wszystkim roli zwierząt objętych programem w ekosystemach polnych, przyrodniczej roli zakrzaczeń i zadrzewień śródpolnych, negatywnemu wpływowi zdziczałych psów i kotów na populacje gatunków zwierzyny drobnej, wpływowi zabiegów agrotechnicznych na zwierzostany.

VII. Finansowanie programu

Zadania polegające na wsiedleniu zwierzyny drobnej będą finansowane ze środków budżetu województwa podlaskiego oraz ze środków własnych Polskiego Związku Łowieckiego (dzierzawców obwodów łowieckich na terenie, których program będzie realizowany), według następujących zasad:

- 1) Ze środków finansowanych z budżetu województwa podlaskiego zostaną pokryte koszty:
 - zakupu i dostawy do siedziby Zarządów Okręgowych Polskiego Związku Łowieckiego z województwa podlaskiego zwierzyny drobnej objętej programem,
 - materiałów niezbędnych do budowy woliery adaptacyjnych.
- 2) Ze środków Polskiego Związku Łowieckiego będą pokrywane koszty związane z wsiedleniem i zaadaptowaniem zakupionego materiału hodowlanego (pasza, opieka weterynaryjna, zapewnienie woliery adaptacyjnych oraz transport do obwodów łowieckich).

VIII. Zarządzanie i monitoring programu

Głównym beneficjentem niniejszego programu są koła łowieckie dzierżawiące obwody łowieckie w województwie podlaskim. Za prawidłową realizację niniejszego programu odpowiada instytucja zarządzająca, którą jest Zarząd Województwa Podlaskiego.

Do zadań Zarządów Okręgowych Polskiego Związku Łowieckiego, w ramach realizowanego programu, należy:

- 1) Sporządzenie i przedstawienie instytucji zarządzającej raportu stanu wdrażania i realizacji programu. Raport z realizacji programu powinien zawierać:
 - a) wykaz obwodów łowieckich na terenie, których dokonano wsiedleń;
 - b) liczbę wsiedlonych osobników poszczególnych gatunków zwierzyny drobnej;
 - c) liczbę pozyskanych drapieżników;
 - d) szacunkową liczebność i zagęszczenie na 100 ha powierzchni obwodów łowieckich, gatunków zwierzyny drobnej i drapieżników objętych programem, określone podczas corocznej inwentaryzacji przeprowadzanej dwukrotnie w marcu i wrześniu każdego roku,
 - e) sprawozdanie z innych działań związanych z celami programu (budowa zaplecza hodowlanego, poprawa warunków siedliskowych zwierzyny, edukacja ekologiczna).

Raport stanu wdrażania i realizacji programu należy sporządzić i przekazać w terminie do 31 maja 2019 roku instytucji zarządzającej niniejszym programem.

- 2) Opracowanie i wdrożenie w życie zasad i zaleceń hodowlano-ochronnych.
- 3) Nadzorowanie i bezpośrednio koordynowanie ograniczenia liczby drapieżników w poszczególnych obwodach łowieckich, ze szczególnym podkreśleniem obwodów objętych niniejszym programem.
- 4) Podejmowanie wspólnie z kołami łowieckimi działań mających na celu tworzenie prawidłowych warunków w środowisku dla rozwoju poszczególnych gatunków zaliczanych do zwierzyny drobnej.
- 5) Umożliwianie przedstawicielom samorządu województwa lub innym upoważnionym instytucjom i osobom kontroli dokumentów i wizytacji terenowych w zakresie realizacji programu.
- 6) Monitorowanie realizacji programu.

IX. Planowany efekt przyrodniczo – łowiecki programu

Planowanym do uzyskania w ramach realizowanego programu efektem przyrodniczo – łowieckim jest zachowanie zajęcy i kuropatw objętych programem na terenie województwa podlaskiego w ramach dbałości o bioróżnorodność środowiska przyrodniczego, a także doprowadzenie liczebności drapieżników do poziomu niezagrażającego istnieniu gatunków stanowiących ich ofiary.